

UOT 665.777.4.66.094.173.

MAZUTUN HİDROKREKİNQİ PROSESİNDƏ İSTİFADƏ EDİLƏN KEÇİD METALLARI İLƏ MODİFİKASIYA OLUNMUŞ HALLOZİT KATALİZATORLARININ FİZİKİ-KİMYƏVİ XASSƏLƏRİNİN TƏDQIQI

G.S. Muxtarova, A.B.Həsənova, S.F. Əhmədbəyova, A.D. Quliyev,
H.C. İbrahimov, V.M. Abbasov

AMEA Y.Məmmədəliyev adına Neft-Kimya Prosesləri İnstitutu
AZ 1025, Bakı, Xocalı prospekti, 30;
Fax: (+99412) 490-24-76 E-mail: gulermuxtarova@yahoo.com

Məqalədə mazutun hidrokrekinqi prosesində istifadə edilən keçid metalları ilə modifikasiya olunmuş təbii alümosilikat - hallozit katalizatorlarının quruluşlarının müxtəlif fiziki-kimyəvi üsullarla tədqiqindən bəhs edilir. Hallozit Ni, Co, Mo metalları ilə ion-dəyişmə və hopdurma üsulu ilə modifikasiya olunub və nümunələrin faza tərkibi müəyyən edilmişdir. Termogravimetrik, differensial termiki gravimetriya analiz metodları vasitəsilə təbii və 5%Ni, 5%Co ilə modifikasiya olunmuş hallozitin termiki parametrləri öyrənilmişdir. Tədqiq edilən katalizator nümunələri suspenziya şəklində mazutun hidrokrekinqi prosesində (400-450 °C, 0.5-6 MPa, katalizatorun miqdarı 2.5 % olmaqla) istifadə edilmiş və 80-85 % həcm açıq rəngli neft məhsulları (benzin, dizel fraksiyaları) alınmışdır.

Açar sözlər: suspenzləşdirilmiş katalizator, mazut, alümosilikat, hallozit, keçid metalları, benzin fraksiyası, dizel fraksiyası.

GİRİŞ

Neft emalı sənayesinin əsas inkişaf istiqamətlərindən biri ağır neft qalıqlarını – mazutu məqsədli surətdə emala cəlb etməklə neftin emal dərinliyini yüksəltməkdən ibarətdir. Bu, müasir neft emalı sənayesinin qarşısında duran ən aktual və mürəkkəb problemlərdən biridir.

Ağır neft qalıqlarının emal edilməsində termiki və termooksidləşdirici metodlar yetərli imkanlara malik deyildir və bu proseslər nəticəsində alınan məhsulların keyfiyyəti müasir tələblərə cavab vermir. Yüksək keyfiyyətli mühərrik yanacaqları almaq üçün ənənəvi hidrokrekinq prosesləri çox effektiv olmasına baxmayaraq, yüksək təzyiq altında (20-30 MPa) aparılır [1-2]. Ağır neft qalıqlarının tərkibində olan asfalt-qatran, ağır metal-üzvi və azotlu-kükürlü heteroatom birləşmələri katalizatorun zəhərlənməsinə və bunun nəticəsində onların tez sıradan çıxmasına səbəb olduğundan, ağır neft qalıqlarının əvvəlcədən hazırlanma proseslərinin – asfaltsızlaşdırma, hidrokükürdsüzləşdirmə, metalsızlaşdırma və s. aparılması tələb olunur. Bununla yanaşı,

ağır neft qalıqlarının dərin emalı proseslərində hidrogenləşmə prosesinə ilk növbədə yüksək molekullu birləşmələr məruz qaldıqlarından və onların molekullarının ölçüləri geniş mikro- və makroməsəmli sistemə malik adi stasionar katalizatorların məsələlərinin maksimal ölçülərindən böyük olduğundan, emal zamanı onların katalizatorların səthlərinin qismən örtməsi nəticəsində katalitik mərkəzlərin aktivliyinin və səmərəliliyinin azalması baş verir. Bu səbəbdən də ağır neft qalıqlarının dərin emal proseslərində istifadə olunacaq katalizatorlar uzun müddətli yüksək aktivliyə, daim yeniləşən səthə malik olmalıdır.

Ağır neft qalıqlarının xammalda suspenziya şəklində bərabər paylanılab, yüksək dispersli katalizatorlardan istifadə etməklə hidrokonservasiya, ənənəvi heterogen katalizatorların üzərində aparılan proseslərlə müqayisədə daha yüksək aktivliyə malik olub, koksun praktiki olaraq yaranmaması ilə ilə xarakterizə oluna bilər. Yeni katalitik sistemlərin sintezi, onların iştirakı ilə birbaşa, aşağı təzyiqlərdə, xüsusi texnoloji üsul və proseslərdən istifadə etməklə qudrunun

hidrokonversiyasını effektiv həyata keçirməyə imkan verən yeni texnologiyanın işlənilməsi hazırlanması istiqamətində aparılan tədqiqat işləri aktualılıqları ilə fərqlənir və praktiki əhəmiyyətə malikdir [3-5].

Təqdim olunan məqalədə neftin emalının dərinləşdirməsi, əlavə olaraq açıq rəngli neft

məhsullarının alınması məqsədilə Bakı neftlərindən alınan mazutun hidrokrekinqində istifadə olunan suspenzləşdirilmiş təbii alümosilikat - hallozit və onun keçid metalları ilə modifikasiyalarından alınmış nanoölçülü katalizatorların fiziki xassələrinin öyrənilməsi öz əksini tapmışdır.

TƏCRÜBİ HİSSƏ VƏ NƏTİCƏLƏRİN MÜZAKİRƏSİ

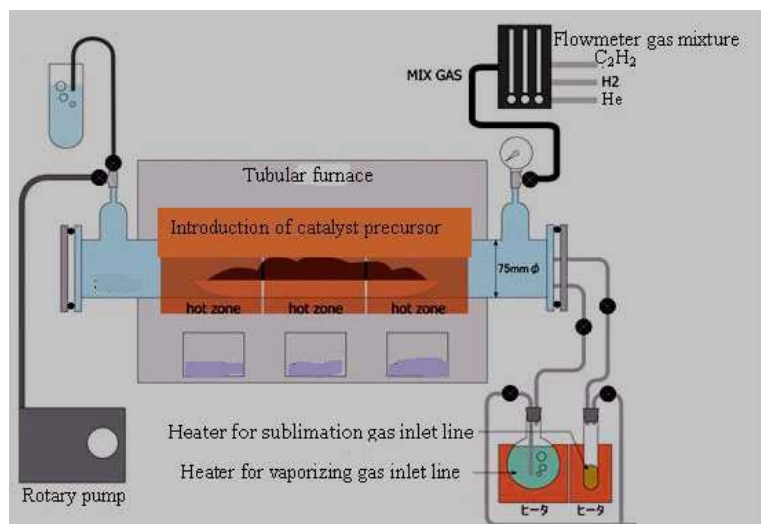
Katalizatorların hazırlanması üçün təbii halloziddən (Türkiyə), CoCl_3 , NiCl_2 , MoCl_5 birləşmələrdən istifadə edilmişdir.

Katalizatorun hazırlanması üçün hallozit əvvəlcə 200°C -də 2 saat müddətində qurudulur. Sonra qurudulmuş hallozitin məsamələrində yerləşmiş metal qarışıqlarını kənar etmək üçün (100 qram) 2.5N HCl məhlulu ilə işlənmişdir. Bunun üçün hallozit 1:10 mol nisbətində HCl məhlulu ilə qarışdırıcı ilə 6 saat müddətində bircins qarışıq alınana qədər qarışdırılır. Proses başa çatdıqdan sonra məhlul xlor ionları tam kənar edilənə qədər su ilə yuyulur və 100°C -də qurudulur. H-forma hallozit 1:10 mol nisbətində metal xloridin suda məhlulu ilə qarışdırılır. 90°C -də 6 saat müddətində

qarışdırılır, sonra 100°C -də qurudulur. Qurudulmuş nümunə CVD qurğusunda 850°C -də 4 saat müddətində arqon mühitində emal edilmişdir.

Metalların hallozite daxil edilməsi hopdurulma və ion mübadiləsi üsulu ilə aparılmışdır. Alınan nümunələr CVD (chemical vapor deposition) qurğusunda 850°C -də 4 saat müddətində arqon mühitində pirolizə uğradılmışdır. Şəkil 1-də piroliz qurğusunun sadə sxemi verilmişdir.

Piroliz qurğusunun iş prinsipi aşağıdakı kimidir: piroliz üçün hazırlanmış qarışıq xüsusi qayıqçığa yerləşdirilir və kvars borunun mərkəzinə qoyulur. Qurğuda vakuüm yaradıldıqdan sonra arqon qazı buraxılır və temperatur qoşulur.

Şək. 1. Qaz fazadan kimyəvi çökdürmə üsuluna əsaslanan piroliz qurğusunun sadələşdirilmiş sxemi

Rentgen faza analizinə əsasən hopdurma üsulu ilə hazırlanan nümunələrin faza tərkibi müəyyən edilmişdir. Müəyyən edilmişdir ki,

Mo/hallozit nümunəsi əsasən $\text{Al}_6\text{Si}_2\text{O}_{13}$, MoO_2 və Al_2O_3 fazalarından ibarətdir (cədvəl 1).

Cədvəl 1. Mo/hallozit nümunəsində elementlərin miqdarı

Elementlər	% küt.	% atom
O	50.52	66.29
Al	19.54318	15.05
Si	22.846	17.07
Mo	7.291	1.60

Hallozit, Ni/hallozit və Mo/hallozit nümunələrində metalların miqdarı az olduğundan, verilmiş nümunələrin difraktoqramlarında müvafiq metalları müşahidə etmək mümkün olmamışdır. Verilmiş nümunələrin səth sahəsinin X-ray photoelectron spectroscopy analizi ilə təsdiq olunmuşdur ki, modifikasiya olunmuş hallozit katalizatorunda metallar əsasən oksid şəklində səthdə yerləşmişdir. Mo/hallozit nümunəsinin difraktoqramında 39; 43; 49,5; 53-54; 61; 65 bucaqlarında piklərin aşkarlanması MoO₂ fazasının olduğunu göstərir. Ni/hallozit

nümunəsinin difraktoqramında isə 40; 47 bucaqlardakı piklər NiO fazasına uyğundur.

Mo/hallozit nümunəsində nanoölçülü hissəciklərin bir-biri ilə əlaqələnərək mkm ölçülü aqreqatlara çevrilməsi SEM (skanedici mikroskop) təsvirindən aydın görünür. Belə aqreqatlaşma nəticəsində nümunədə nano və mikro-məsəmələr əmələ gəlir ki, bu da katalizatorların aktivliyinin yüksəlməsinin əsas göstəricisidir. Nümunədə alümosilikat üzərində Mo elementinin bircins paylanması şəkl.2 də aydın göstərilmişdir.

Mo La1

Şəkl.2. Hallozit nümunəsində Mo elementinin paylanması

Heterogen kataliz proseslərində katalizatorların səth parametrləri əsas göstəricilərdən olduğundan, "BELSOR" cihazı vasitəsilə azotun izotermiki adsorbsiyası əsasında nümunələrin məsəmə – struktur xüsusiyyətləri öyrənilmiş və xüsusi səthi təyin edilmişdir. Analizin nəticələrinə əsasən Ni/hallozit nümunəsinin xüsusi səthi (S_{BET}) = 392 m²·q⁻¹, məsəmələrin orta diametri isə (d_p) 2.2 nm-ə, məsəmələrin ümumi həcmi isə (V_p) 0.2194 cm³·q⁻¹-ə bərabərdir. Co/hallozit nümunəsinin xüsusi səthi (S_{BET}) = 304 m²·q⁻¹

¹, məsəmələrin orta diametri isə (d_p) 2.0 nm-ə, məsəmələrin ümumi həcmi (V_p) 0.1523 cm³·q⁻¹-ə, Mo/hallozit nümunəsinin xüsusi səthi (S_{BET}) = 314 m²·q⁻¹, məsəmələrin orta diametri isə (d_p) 2.1 nm-ə, məsəmələrin ümumi həcmi (V_p) 0.1654 cm³·q⁻¹-ə, Mo,Ni/hallozit nümunəsinin xüsusi səthi (S_{BET}) = 219 m²·q⁻¹, məsəmələrin orta diametri isə (d_p) 2.3 nm-ə, məsəmələrin ümumi həcmi isə (V_p) 0.1247 cm³·q⁻¹ olduğu müəyyən edilmişdir.

Təbii hallozitin və onun Ni, Co elementləri ilə modifikasiyalarının tərkibi və

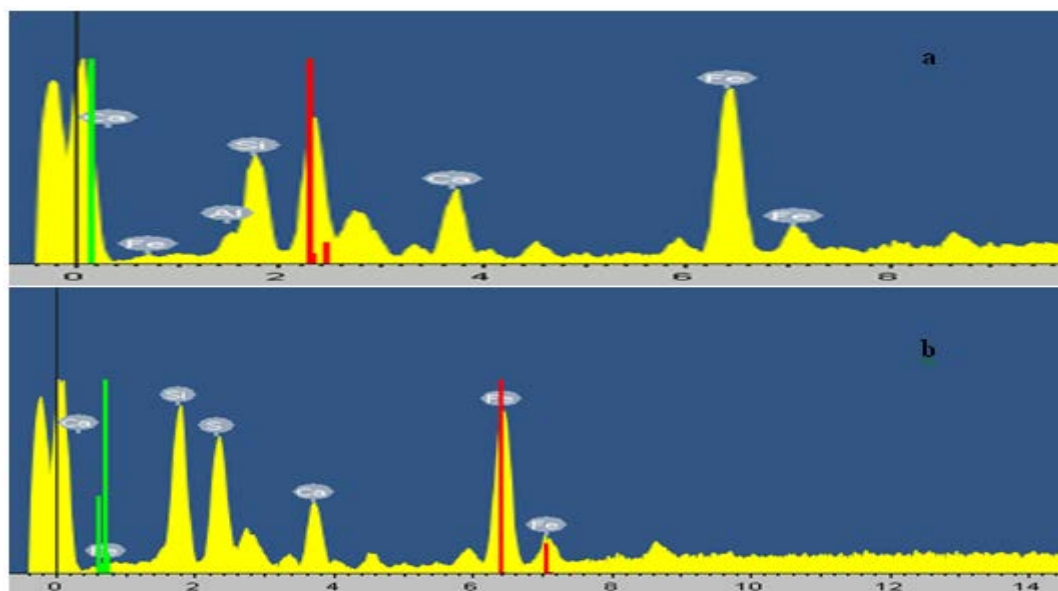
xassələri müxtəlif fiziki metodlar vasitəsilə Rentgenfluoresent (RFM) analiz metodu vasitəsilə hopdurma və ion mübadiləsi üsulları ilə hazırlanmış katalizatorların səthində elementlərin paylanması tədqiq

öyrənilmişdir.

edilmişdir (şək.3, cədvəl 2). Bu məqsədlə Horiba, XGT-7000 rentgenfluoresent mikroskopu istifadə edilmişdir.

Cədvəl 2. Hallozit nümunələrinin səthində elementlərin paylanması

Nümunələrin adı	Elementlərin oksid şəklində miqdarı, %							
	Al ₂ O ₃	SiO ₂	NiO	CoO	K ₂ O	CaO	TiO ₂	MnO ₂
Təbii hallozit	18.73	67.48	4.08	-	1.66	6.43	1.09	0.54
Hallozit (ion mübadiləsi)	-	83.11	4.98	-	1.81	7.94	1.44	0.73
5%Ni+Hallozit (ion mübadiləsi)	-	70.73	21.43	-	1.26	5.0	0.94	0.63
5%Co+Hallozit (ion mübadiləsi)	-	67.76	2.70	22.92	1.02	4.58	0.71	0.31
5%Ni+Hallozit (hopdurulma)	15.42	48.19	31.70	0.0	0.75	3.14	0.65	0.16
5%Co+Hallozit (hopdurulma)	15.71	58.58	3.63	14.32	1.27	5.24	1.04	0.21

Şək.3. Təbii hallozit (a) və HCl ilə emal edilmiş hallozit (b) nümunələrinin RFM spektri

Analizin nəticələrinə əsasən, səthi təbəqədə Al və Si oksidləri üstünlük təşkil edən təbii hallozit mineralını HCl məhlulu ilə emal etdikdə Al oksid kristal hissəciklərin səthindən demək olar ki, tamamilə çıxarılır. İon mübadiləsi üsulu ilə modifikasiya olunmuş hallozitin səthində Al oksidini Ni-, Co-oksidləri əvəz edir. Cədvəldən gördüyümüz kimi, NiCl₂ ilə modifikasiya olunmuş hallozit kristallarının səthi əsasən 21.43% NiO-dən, 70.73 % SiO₂-dən ibarətdir. CoCl₂ ilə modifikasiya olunmuş halloziddə isə səthi təbəqə 22.92% CoO-dən, 67.76% SiO₂-dən ibarətdir (cədv.2).

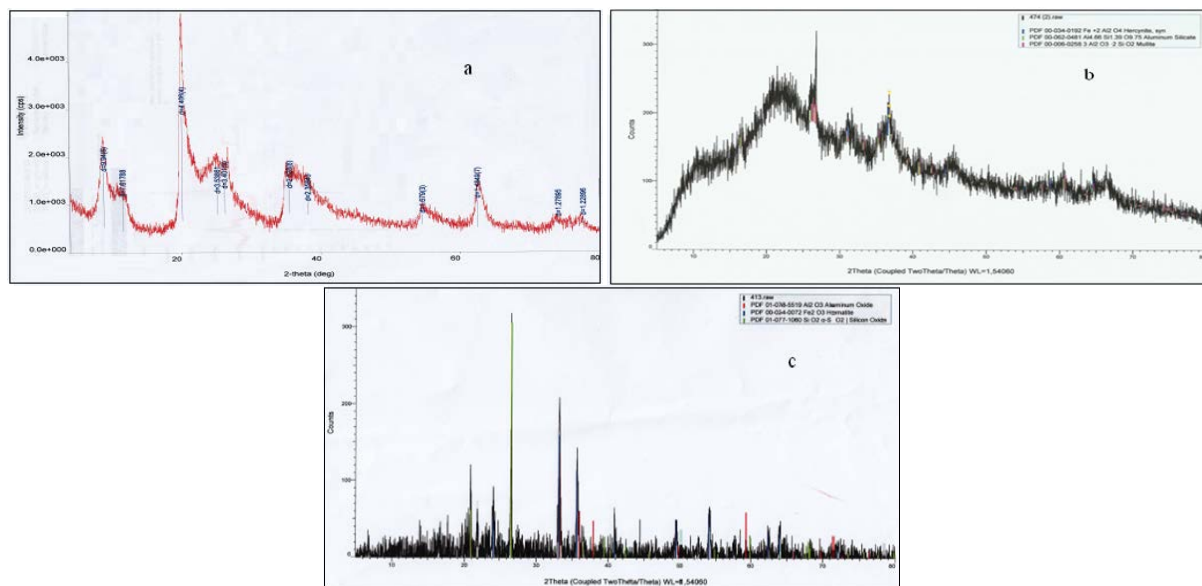
Hopdurulma üsulu ilə Ni və Co ilə modifikasiya edilmiş hallozit nümunələrində isə alüminium oksid saxlanılır. Ni ilə modifikasiya edilmiş nümunədə hissəciklərin səthi təbəqəsi, əsasən 15.42% Al₂O₃, 48.19% SiO₂, 31.70% NiO-dən ibarətdir. Co ilə modifikasiya edilmiş nümunə isə 15.71% Al₂O₃, 58.58% SiO₂, 14.32% SiO₂-dən ibarətdir. Göründüyü kimi, hopdurulma üsulu ilə alınmış nümunələrdə Co ilə müqayisədə Ni elementi mineralın səthi laylarında daha çox paylanmışdır.

Təbii və hər iki üsulla modifikasiya olunmuş hallozitin faza tərkibini təyin etmək

üçün rentgen-faza analiz metodundan istifadə edilmiş, faza tərkibi Bruker firmasının D2 PHASER difraktometrində otaq temperaturunda, difraktometrin rentgen filtrasiyası parametrləri 35kV və 25µA olan CuK_α rentgen borusundan ($\lambda=0.15418$ nm) istifadə edilməklə, 6-70° bucaq intervalında təyin edilmişdir.

Təbii hallozitin RF spektrində $2\theta=12, 20.5, 25, 35.6, 39, 68$ olan xətlər hallozit mineralına müvafiqdir (şək. 4, a) və bu nəticələr ədəbiyyat məlumatlarına uyğundur. Hopdurulma yolu ilə 5% NiCl_2 ilə modifikasiya olunmuş (şək. 4, b), HCl ilə emal edilərək 5% NiCl_2 ilə modifikasiya olunmuş və 850°C-də emal olunmuş (şək. 4, c) hallozit nümunələrinin RF spektrində $2\theta=12, 20.5$ -də piklərin itməsi, hallozitin kristal qəfəsindən

suyun ayrılmasını göstərir. Şək. 4, c-də HCl ilə emal edilərək 5% NiCl_2 ilə modifikasiya olunmuş və 850°C-də emal olunmuş hallozit nümunəsinin RF spektrində $2\theta=24, 33, 36, 41, 50, 54$ bucaqlarında piklərin aşkar edilməsi isə hallozitin kristal qəfəsinə daxil edilmiş NiO fazasına uyğundur. Modifikasiya olunmuş hallozit nümunələrinin RF spektrində $2\theta=26.7$ -də müşahidə olunan intensiv pik SiO_2 kristallik fazasının əmələ gəldiyini göstərir. Hopdurulma üsulu ilə modifikasiya edilmiş hallozit nümunəsində struktur dəyişiklikləri RF spektrindən aydın görünür. Nümunədə təbii hallozite xas olan piklərin intensivliyinin azalması və $2\theta=31, 37, 45$ -də nikel alüminat fazası, $2\theta=26$ -da alümosilikat fazası qeydə alınmışdır.

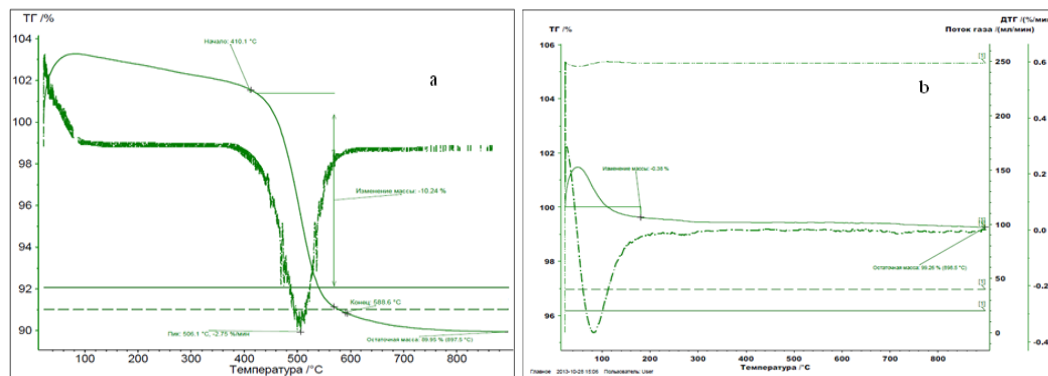

Şək. 4. Təbii hallozitin (a), 5% Ni+hallozit(hopdurulma üsulu ilə) (b) və 5% Ni+hallozit (ion mübadiləsi üsulu ilə)(c) nümunələrinin RF spektri.

Termoqrammetrik, differensial termiki qravimetriya analiz (TG/DTG) metodları vasitəsilə təbii və 5%Ni, 5%Co ilə modifikasiya olunmuş hallozitin termiki parametrləri öyrənilmişdir (şək. 5). Tədqiqatlar, "STA 449 F3 Jupiter" analizatorundan istifadə edilməklə 20-900°C temperaturda azot atmosferində aparılmışdır. Temperaturun qalxma sürəti 10 °C/dəq, təcrübənin davam etmə müddəti 200-400 dəqiqə. Etalon kimi $\alpha\text{-Al}_2\text{O}_3$ istifadə edilmişdir. TG/DTG spektrində 410-588°C

temperatur intervalında halloziddən -OH qruplarının ayrılması ilə 10.24 % kütlə azalması müşahidə olunur (şək. 5, a). Analiz göstərir ki, HCl məhlulu ilə emal olunmuş (şək. 5, b). və Ni, Co elementləri ilə modifikasiya olunmuş nümunələrdə 900°C temperatura qədər heç bir termiki dəyişiklik baş vermir, yəni alınan nümunələr termiki stabildir. Hər iki üsulla modifikasiya edilmiş hallozit nümunələrinin struktur tərkibində baş verən dəyişiklikləri müəyyən etmək üçün İQ spektroskopiya metodundan istifadə

edilmişdir.

Şək. 5. a) Təbii (a) və H-forma hallozit (b) nümunələrinin TG/DTG spekrləri.

İQ- spektrləri 25°C temperaturda “Bruker ALPHA FT-İR” spektrometrində 400-4000 sm^{-1} sahədə çəkilmişdir. Təbii hallozitin İQ spektrində 3621,14 sm^{-1} və 3384,32 sm^{-1} sahədəki udma zolaqları hallozitin daxili səthindəki O-H qrupunun valent rəqslərinə uyğundur. 1633,70 sm^{-1} sahədə udma zolaqları hallozit strukturunda laylararası su molekullarının olduğunu göstərir. 1120,70 sm^{-1} və 1034,58 sm^{-1} sahədəki udma zolaqları Si-O və Si-O-Si əlaqələrinin valent rəqslərinə uyğundur. 683.30-907.21 sm^{-1} tezlik diapazonunda udma zolaqları Al-O və Al-O-Si əlaqələrinin mövcudluğunu göstərir.

HCl məhlulu ilə işlənmiş hallozit nümunəsinin İQ-spektrində 3621.14 sm^{-1} , 3384.32 sm^{-1} və 1633.70 sm^{-1} udma zolaqlarının itməsi və 907.21-1120.70 sm^{-1} sahədəki udma zolaqlarının intensivliyinin azalması və 1034.58 sm^{-1} isə genişlənmiş udma zolağının müşahidə olunması alümosilikat strukturunda daxili və xarici O-H qruplarının, su molekullarının ayrılması ilə dəyişikliklərin yaranmasını göstərir. 792.09 sm^{-1} udma zolağı H-forma hallozit nümunəsində Al-O əlaqələrinin olmasını göstərir. İon mübadiləsi və hopdurulma üsulu ilə Co elementi daxil edilmiş hallozit

nümunələrində 666.16 sm^{-1} , 675.76 sm^{-1} və 633.50 sm^{-1} piklər Co-O əlaqələrinin olduğunu göstərir.

Tədqiq edilən katalizator nümunələri suspenziya şəklində mazutun hidrokrekinqi prosesində (400-450 °C, 0.5-6 MPa, katalizatorun miqdarı 2.5 % olmaqla) istifadə edilmiş və müəyyən edilmişdir ki, açıq rəngli neft məhsullarının çıxımı katalizatorun modifikasiya metodundan asılı olaraq dəyişir. Belə ki, prosesi hopdurma metodu ilə modifikasiya edilmiş hallozit katalizatoru ilə apardıqda açıq rəngli neft məhsullarının çıxımı 63.0% (kütlə), ion mübadilə metodu ilə modifikasiya edilmiş halloziddən istifadə edildikdə isə 20 % artaraq 83.0% kütlə təşkil edir. Bu da ona əsaslanır ki, halloziti ion mübadilə metodu ilə modifikasiya etdikdə alüminium-oksidi kristal hissəciklərin səthindən demək olar ki, tamamilə çıxarılır, hallozitin səthində alüminium-oksidi Ni, Co, Mo oksidləri əvəz edərək mineralın səthi laylarında daha çox paylanır. Buna görə də ion mübadilə metodu ilə modifikasiya olunmuş hallozitle mazutun hidrokrekinqi prosesindən alınan açıq rəngli neft məhsullarının çıxımı maksimal olaraq 83.0 % (kütlə) təşkil edir .

REFERENCES

1. Khavkin V.A., Vinokurov B.V., Gulyayeva L.Y. et al. On refinery schemes for deep oil refining abroad and in Russia. *Mir nefteproduktov - World of Oil Products*. 2011, № 5, c. 3-7. (In Russian).
2. Mukhtarova G.S., Hasanova A.B., Eyubova H.T., Ibrahimov H.C., Abbasov V.M. Research into mazut hydrocracking in the presence of suspended aluminosilicate catalyst. *Kimya problemleri – Chemical Problems*. 2017, no. 2, pp.153-161. (In Azerbaijan).
3. Mukhtarova G.S., Huseynova R.I., Huseynova M.E., Guliyev A.D., Ibrahimov H.C.,

- Abbasov V.M. Research into coked particles of catalyst in the process of hydro-cracking of tar in the presence of halloysite. *Kimya problemleri – Chemical Problems*. 2014, no. 1, pp. 90-96. (In Azerbaijan).
- Peshnev B.V., Nikolayev A.I., Kuzmicheva G.M., Asilova N.Y., Podlesnaya M.V. The formation of carbon nanofibers by disproportionation of CO. *Himiya tverdogo topliva - Solid Fuel Chemistry*. 2007, no. 4, pp. 66-70. (In Russian).
  - Abdullayev E., Abbasov V., Ibrahimov H., Mukhtarova G. et al. Self-Healing Coatings Based on Halloysite Clay Polymer Composites for Protection of Copper Alloys. *ACS Applied Materials & Interfaces*. 2013, no. 5, pp. 4464-4471.

RESEARCH INTO PHYSICAL-CHEMICAL FEATURES OF HALLOYSITES MODIFIED BY TRANSITION METALS USED IN THE PROCESS OF MAZUT HYDROCRACKING

**G.S. Mukhtarova, A.B. Hasanova, S.F. Ahmedbeyova, A.D. Guliyev,
H.C. Ibrahimov, V.M. Abbasov**

*Acad. Y. Mamedaliyev Institute of Petrochemical Processes
National Academy of Sciences of Azerbaijan
Khojali Ave., 30, Baku AZ1025, Azerbaijan Republic
Fax: (+99412) 490-24-76 E-mail: gulermuxtarova@yahoo.com*

The article represents results of the research through the use of various physical-chemical methods into natural aluminosilicate catalysts (halloysite) modified by transition metals used in the process of mazut hydrocracking. Based on X-ray phase analysis, it became possible to define a phase composition of hallosite catalyst samples modified by ion-exchange methods and Ni, Co, Mo impregnated metals. Thermic parameters of natural and modified 5%Ni Co hallosite by methods of differential-thermic analysis. The samples of catalysts in the form of suspension were used in the course of mazut hydrocracking (at 400-450°C, 0.5-6 MPa, catalyst concentration 2.5%) with 80-85% of light petroleum product.

Keywords: *suspended catalyst, mazut, aluminosilicate catalyst, halloysite, transition metals, gasoline, diesel fraction.*

ИССЛЕДОВАНИЕ ФИЗИКО-ХИМИЧЕСКИХ ОСОБЕННОСТЕЙ МОДИФИЦИРОВАННЫХ ПЕРЕХОДНЫМИ МЕТАЛЛАМИ ГАЛЛОЗИТОВ, ИСПОЛЬЗУЕМЫХ В ПРОЦЕССЕ ГИДРОКРЕКИНГА МАЗУТА

**Г.С. Мухтарова, А.Б. Гасанов С.Ф. Ахмедбекова, А.Д. Кулиев,
Х.Д. Ибрагимов, В.М. Аббасов**

*Институт нефтехимических процессов им акад. Ю. Мамедалиева
Национальной АН Азербайджана
AZ 1025 Баку, пр.Ходжалы, 30;
Fax: (+99412) 490-24-76; e-mail: gulermuxtarova@yahoo.com*

В статье приведены результаты исследования различными физико-химическими методами модифицированного переходными металлами природного алюмосиликата – галлозита, используемого в процессе гидрокрекинга мазута. На основе рентгенофазового анализа определен фазовый состав образцов катализатора галлозита, модифицированного методами ионного обмена и пропитки металлами Ni, Co, Mo. Исследованы термические параметры природного и модифицированного 5% Ni, 5%Co галлозита методом дифференциально-термического анализа. Представленные образцы катализаторов в виде суспензии использовались в процессе гидрокрекинга мазута (при 400-450°C, 0.5-6 МПа, концентрации катализатора 2.5%), при этом получено 80-85% (об.) светлых нефтепродуктов.

Ключевые слова: *суспендированный катализатор, мазут, алюмосиликат, галлозит, переходные металлы, бензиновая фракция, дизельная фракция.*